

A mikrótól a makrovilágig

Mokry-Mészáros Dezső kiállítása

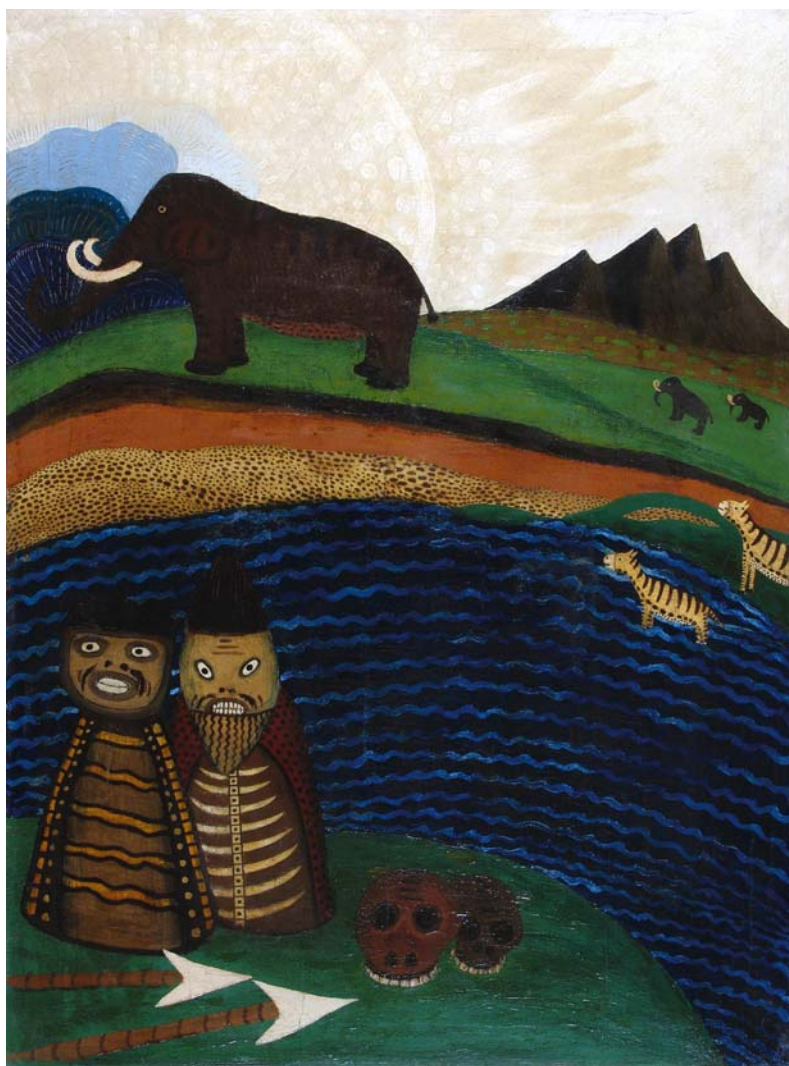
Virág Judit Galéria, 2017. V. 25. – VI. 25.

P. SZABÓ ERNŐ

Igazi outsider, azaz kívülálló volt *Mokry-Mészáros Dezső* (1881–1970) a 20. századi magyar művészet világában. Művészetet hivatalos keretek között soha nem tanult, s akkor sem vált jól nevelt tanítvánnyá, amikor, a századelő Párizsában közelről szemlélhette a modern művészetet, elsősorban a kubizmus térnyerését. Párizsi utazását tanulmányút helyett inkább kirándulásként tartotta számon, nem a művészet formái, sokkal inkább tartalmi, tematikai megújítása érdekelte. Ehhez pedig a forrást nem az akadémiák stúdiumaiban vagy a bohém-tanyák műtermeinek lázas kísérletezésében találta meg, hanem a művészettől látszólag távol álló területeken. Kezdetben az élővilággal, a biológiával foglalkozó tudományokban, majd a távoli bolygók kutatása adta eredményekben, még később a messi civilizációk, kultúrák értékeiben s a múlt, az őskor emlékeiben.

MOKRY-MÉSZÁROS DEZSŐ:

Ősvilág mamuttal, évszám nélkül, olaj, vászon, 80x59,5 cm, Magyar Naiv Művészek Gyűjteménye, Kecskemét

A nagy magányosok közé tartozott, egyben azonban a 20. század legjelentősebb magyar alkotói közé is, nem véletlen, hogy a Virág Judit Galéria kiállításán Mokry-Mészáros Dezső mintegy harminc festménye, rajzai, szobrai, díztálai mellett Gulácsy Lajos, Csontváry Kosztká Tivadar, Mednyánszky László, Vaszary János festményeit is kiállítják. Az elsövel igen jó barátságba is került, Czöbel Bélával pedig, ahogyan azt egy Czöbel-kép és Mokry-Mészáros saját kezű dokumentációja is jelzi, 1931-ben együtt állított ki a Tamás Galériában. Egyébként nem akkor, pályája viszonylag kései szakaszában fedezték föl, ahogyan azt a nagy kívülállók esetében feltételezhetjük: már 1910-ben részt vett a Művészház csoportos tárlatán, mégpedig huszonnégy művel, párizsi tartózkodása alatt pedig a Galerie Sagot állította ki tizenhárom alkotását. A szakma és a közönség is felfigyelt rá, s maga is tudatában volt művészetének jelentőségének. Kéziratos naplójában egy helyen ezt olvassuk: „Lehet, hogy primitív vagyok, ahogyan ti mondjátok, de én nemcsak hogy érettségit tettem, de diplomás ember vagyok. És ha a művészetem csakugyan primitív, ez csak annyit jelent, hogy mindig megke- restem azokat a helyeket, amelyeken a természettel és a környező világban harmóniában éreztem magamat, és ahol közelebb jutottam az én saját kettős világomhoz, az ismeretlen – mert rég letűnt – ősmúlthoz, és a még ismeretlenebb – mert csak fantáziával megközelíthető – csillagvilághoz.”

Az első lépések azonban nem a makro- hanem a mikrovilágok felé vezettek. Nevezetesen a növényi sejteknek ahhoz a varázslatos látványához, amelyet a mosonmagyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia növendékeként, „mikroszkopizálás” közben fedezett föl. Naplójába be is ragasztotta első, a mikrovilág adta élmények hatására készült festményét, amely 1905-ben született meg. A kompozíció teljesen elvont, tehát az absztrakció terén Mokry-Mészáros jóval megelőzte a nagy, úttörő mestereket, közöttük Kandinszkijt. Igaz, sosem vált teljesen absztrakttá. A mikrovilág ihlette képeken különös lények jelennek meg, ember-állat alakzatok, az élet és a halál, a természet örök körforgásának igen látványosan, festői módon, kezdetben mintegy szecessziós dekorativitással megfestett tanúiként. A képek keretét Mokry-Mészáros élete végéig maga készítette, a festmény felületén megjelenő motívumokkal díszítette, a művet tehát nem a valóságtól eltérő, hanem azzal szerves egységet alkotó képződménynek tekintette. Így volt ez akkor is, amikor a mikro- helyett a makrokozmosz, azaz a világmindenség, a más bolygókon lehetséges élet, egyáltalán a világegyetem, a csillagrendszerek működésének magyarázata, a mozgató erők természete kezdte érdekelni. A két világ azonban

igen gyakran egymásba olvadt, a festő, a rá erősen ható teozófikus tanok hatására egyetlen szerves egységként fogta fel őket, ahogyan például az *Élet idegen Planétán* című sorozatának darabjai tanúsítják. A kiállítás alkalmából megjelent kötet szerzője, egyben a tárlat kurátora, Váraljai Anna tanulmányában igen alaposan elemzi a művészt ért hatásokat, a kor tudományos, technikai és filozófiai áramlatait, amelyek hatására Mokry-Mészáros már a századelőn foglalkozott azokkal a planétánkon túlmutató jelenségekkel, amelyek az emberiséget mostanság is izgatják. Szellemesen jegyezte meg a festő évtizedekkel később: „Élet idegen Planétán című képeim közül a legrégebbi 60, a legifjabb 30 éves. Róluk az általános vélemény: egyik csúnyább, mint a másik, de érdekesek, korszerűek, elképzelések, mik valósággá válhatnak.”

Az Afrikában is járt, majd 1913-ban egy évig Ceylonban szinte a bennszülöttek életét élő művész az első világháború előtt visszatért Miskolcra, ahol szülei, majd élettársa és annak gyermeke halála után évekre alkotói válságba esett. A válság csak egy évtized múlva, 1929-ben szűnt meg, amikor feleségül vette Bódogh Erzsébetet, egy református pap lányát. Újra festeni kezdett, kerámiázott, a műveken, a

Miskolc környéki gazdag régészeti leletek ihletésére ettől az időtől kezdve az ősvilág képzelte és valóságos lényei, helyszínei jelentek meg, a világ tér- és méretbeli teljessége mellett az idő, a prehistorikus korok végtelenségét szimbolizálva.

Az ősfarmákat kereste Mokry-Mészáros Dezső, hasonlóképpen, mint jó néhány magyar kortársa, a Magyar Képirók Társasága tagjai akkoriban, s az ősfarmák felé közelítve a magyar múlt, eredet, identitás kérdései is egyre inkább foglalkoztatták.

A művészettörténet máig adós azzal, hogy behatóan, objektíven foglalkozzon ezekkel a törekvésekkel, pedig e nélkül a magyar kultúra lényege is nehezen érthető meg. Nos, a Virág Judit Galériában rendezett kiállítás és az ahhoz társuló kötet ebből a szempontból is értékes adalékokkal, mi több, izgalmas művekkel szolgál.

MOKRY-MÉSZÁROS DEZSŐ:

Három grácia III., évszám nélkül, agyag, festett, égetett, magasság 14 cm, Magyar Naiv Művészek Gyűjteménye, Kecskemét

MOKRY-MÉSZÁROS DEZSŐ:

A temető, 1939, olaj, vászon, 84x100 cm, Magyar Nemzeti Galéria

